

УДК 37.018.46

А.І. Чміль, д.тех.н., професор
ДВНЗ«Університет менеджменту»

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті розглядаються інноваційні моделі організації навчального процесу, що сприяють розвитку професійної компетентності й максимально враховують індивідуальні професійні потреби слухачів.*

Ключові слова: модель організації навчального процесу, професійна компетентність.

***Аннотация.** В статье рассматриваются инновационные модели организации учебного процесса, которые оказывают содействие развитию профессиональной компетентности и максимально учитывают индивидуальные профессиональные потребности слушателей.*

Ключевые слова: модель организации учебного процесса, профессиональная компетентность.

Annotation. Introduced innovational models of organization of educational process further the development of professional competence and take into account individual professional needs of adult students.

Key words: models of organization of educational process, professional competence.

Становлення нової освітньої парадигми неперервної освіти дорослих вимагає системних змін у діяльності закладів післядипломної освіти й, зокрема, системи підвищення кваліфікації.

Ми розглядаємо підвищення кваліфікації як одну із основних складових післядипломної освіти, що характеризується приведенням у відповідність фахової й посадово-функціональної компетентності працівника до потреб і вимог суспільства.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної системи підвищення кваліфікації значне місце посідає кредитно-модульна форма організації навчання, під якою будемо розуміти процес створення й реалізації типових професійних програм і навчальних планів розвитку їх професійної компетентності відповідно до категорій і посад за змістовими модулями, що

відповідають конкретним заліковим кредитам, враховують вимоги замовників та задовольняють професійним потребам.

Кредитно-модульна форма організації підвищення кваліфікації керівних та педагогічних працівників сприятиме:

- підвищенню рівня відповідальності за власний вибір у навчанні, темпу власного професійного розвитку, розвитку навиків самоосвіти;
- зміні пріоритетів у діяльності з ретрансляції фундаментальних наукових знань до партнерства у здобутті фахівцями нових складових професійної компетентності (знань, умінь, досвіду, мотивації, особистісних і ділових якостей);
- зміні підходів і принципів до організації навчального процесу шляхом розробки модульних навчальних планів за вибором і присвоєння їм відповідних залікових кредитів [1, 3].

Важливе значення у формуванні й розвитку управлінської компетентності керівника навчального закладу відіграють інститути підвищення кваліфікації, серед яких провідна роль належить Центральному інституту післядипломної педагогічної освіти Університету менеджменту освіти АПН України, як головному навчально-методичному, науковому й інформаційному центру в Україні з питань післядипломної педагогічної освіти [2]. Саме тут ведеться цілеспрямована робота щодо створення та реалізації системи організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на:

- дотримання сучасних принципів навчання: прогностичної спрямованості, науковості, неперервності, інтегрованого характеру інформації, модульності, педагогічного моніторингу, діагностики й корекції, індивідуалізації, диференціації, варіативності;
- розвиток, урізноманітнення засобів впровадження очно-дистанційного навчання;

- поєднання традиційних і новітніх методів підвищення кваліфікації та застосування інноваційних технологій навчання, таких як накопичувальна (індивідуальна) система підвищення кваліфікації ;
- диференціацію змісту навчання відповідно до кваліфікаційних характеристик та посад керівних і педагогічних кадрів;
- забезпечення базового рівня інформаційної культури науково-методичних працівників Інституту й слухачів, необхідного для роботи в очно-дистанційному режимі (вивчення інформаційно-комп'ютерних технологій навчання за програмами Word, Excel, Windows, Power Point та ін., тестування слухачів, створення електронних підручників, посібників щодо роботи з цими програмами для самостійного вивчення слухачами та ін.);
- поступовий перехід на кредитно-модульну організацію навчального процесу та ін.;
- сучасне науково-методичне забезпечення навчального процесу та ін.

Основною проблемою, що виникла у процесі підвищення кваліфікації слухачів, є неможливість навчання великої кількості слухачів у певний термін, використовуючи традиційні навчальні технології. Тому навчання в Інституті здійснюється за очно-дистанційною формою, особливостями якої є:

- поєднання елементів очного, заочного й вечірнього навчання слухачів на основі сучасних інформаційних технологій, зокрема, комп'ютерних;
- широкий доступ особистості до кращих вітчизняних та світових освітніх ресурсів;
- отримання освітньої, професійно-орієнтованої та особистісно-значущої інформації педагогічним працівником протягом його життєдіяльності; послідовність реалізації змісту підвищення кваліфікації в період очної та дистанційної компоненти навчання;
- самонавчання, самостійну роботу найбільш доступним для слухача способом та ін.

Поряд з цим в Інституті запроваджується накопичувальна (індивідуальна) система підвищення кваліфікації, яка дозволяє слухачу конструювати власний освітній маршрут – самостійно вибирати зміст, терміни, форму навчання – з врахуванням своїх власних професійних потреб, проблем, рівня кваліфікації. Підвищення кваліфікації за накопичувальною системою базується на сумуванні результатів освоєння всіх змістовних модулів в структурі індивідуального плану слухача. Така система є добровільною, що відповідає власним освітнім потребам, альтернативною формою підвищення кваліфікації і не суперечить традиційній формі підвищення кваліфікації.

Навчальний план підвищення кваліфікації складається з 3-х блоків-модулів: соціально-гуманітарного, професійного та контрольного.

Зміст блоку-модулів соціально-гуманітарних дисциплін ґрунтується на принципах державної освітньої політики, суспільних та особистісних цінностях, особливостях відкритої освіти.

Комплексною, інтегрованою метою блоку “Професійно-орієнтованих і фахових модулів” є вдосконалення й оновлення професійно значущих знань, організаторських навиків керівників та формування, розвиток у них умінь і навичок інноваційного менеджменту. Цей блок модулів є базовим у підвищенні кваліфікації категорій педагогічних працівників і ґрунтується на їхньому педагогічному й управлінському досвідах. Враховуються також вимоги кваліфікаційних характеристик до посад керівника закладу освіти, які є складовою Державного стандарту їх підготовки у ВНЗ, сучасні професійні запити й особливості їх діяльності в різних освітніх організаціях.

Блок – модулів “Блок заходів з організації, контролю та атестації” передбачає контроль та оцінку професійного зростання керівника освіти.

Для досягнення ефективних результатів навчальної діяльності викладачі кафедр ЦППО вдосконалюють модель очно-дистанційного підвищення

кваліфікації як алгоритмічно визначену структуру та зміст спільної навчальної роботи викладачів і слухачів.

Наприклад, у процесі підготовчої роботи викладачі кафедр проектують свою науково-викладацьку діяльність щодо подолання не вирішених питань в організації очно-дистанційного навчання; знайомляться з матеріалами діагностування попередніх відповідних груп слухачів; попереджують прогалини у знаннях слухачів з певного модуля; визначають необхідні для слухача знання, дослідження науки, що доцільно використати у практичній діяльності, і що можуть допомогти вирішити деякі виробничі питання; відбирають спеціальні методи та прийоми спілкування з слухачами, в т. ч. дистанційного, для цікавого обговорення й прийняття адекватних рішень з проблемних питань.

Протягом організаційно-настановчої сесії (другим структурним елементом моделі) важливими навчальними заняттями є інструктивно-методичні заняття, які проводять координатори - тьютори груп, призначені зі складу викладачів ЦППО. На цих заняттях слухачі знайомляться з методикою самостійної роботи на дистанційному етапі навчання, із системою оцінки й видами контролю, умовами роботи з координаторами – тьюторами через електронну адресу ЦППО тощо.

Викладачі ЦППО (координатори-тьютори) використовують методи заохочення слухачів, формують у них мотивацію до навчання за очно-дистанційною формою. При цьому слухачі забезпечуються навчально-методичними та інформаційно-ресурсними матеріалами (тематикою атестаційних робіт, списками основної літератури, вимогами до написання й оформлення випускної роботи) як на паперових носіях, так і електронних.

Поглибленню зацікавленості слухачів навчанням за очно-дистанційною формою сприяють аудиторні заняття, які проводять науково-педагогічні працівники кафедр (у період організаційно-настановчої й залікової сесій) за різними формами, зокрема: лекції, семінари, практичні заняття, ділові й

рольові ігри, тематичні дискусії, “круглі столи”, конференції з обміну досвідом, спецкурси, консультації, на яких розглядаються актуальні проблеми з управління освітою. Використовуються також інтерактивні методи й прийоми навчання (проектування, тренінги, “мозкові атаки” та ін.).

У сучасний період особлива увага надається науково-педагогічному пошуку й дослідницько-експериментальній роботі у навчальних закладах, що знаходить відображення у навчальній роботі викладачів. Науково-педагогічні працівники Інституту в роботі зі слухачами поєднують навчання в аудиторіях з дослідницькою роботою у процесі професійної діяльності (проведення експериментів, розробка індивідуальних і колективних проектів, виконання завдань навчального практикуму та ін.).

Викладачі кафедр інтенсивно впроваджують освітні технології, що дозволяють ущільнити, прискорити та індивідуалізувати процес навчання, використовують технічні засоби навчання, в т.ч. комп'ютери; пропонують слухачам ряд вихідних даних, необхідних для самостійного вирішення того чи іншого питання, повідомляють слухачам навчальну інформацію для самостійного опрацювання; спільно з ними визначають дні для проведення консультацій, а також повідомляють методи та прийоми поточного контролю тощо.

За очно-дистанційною формою навчання основними видами контролю є вхідний, вихідний контроль на очних етапах навчання та контроль упродовж періоду самостійної роботи слухачів (поточний) на дистанційному етапі навчання.

Вхідний контроль включає тести що визначають рівень:

- соціально-гуманітарної підготовки слухачів;
- засвоєння знань і сформованість умінь щодо виконання посадових обов'язків;
- психолого-педагогічної готовності слухачів до здійснення управлінської діяльності;

- готовності до управління інноваційною діяльністю;
- володіння комп'ютером.

Основні завдання вхідного контролю полягають у визначенні початкового (стартового) рівня знань і вмінь слухачів та рівня розвитку професійної компетентності; виявленні прогалин у знаннях і вміннях слухачів, їх аналіз, систематизація й типізація; корекції змісту підвищення кваліфікації слухачів на основі визначених прогалин у знаннях й уміннях.

Важливою складовою підвищення кваліфікації (одним із елементів моделі очно-дистанційного навчання) є організація навчальної діяльності слухачів на дистанційному етапі.

Контроль упродовж періоду самостійної роботи слухачів або поточний контроль за умови очно-дистанційного підвищення кваліфікації є найважливішою функцією управління їх пізнавальною діяльністю на основі активного зворотного зв'язку з координаторами-тьюторами.

Основними завданнями такого виду контролю слухачів є спонукання їх до систематичної самостійної роботи над навчальним матеріалом; оцінювання ступеня та якості засвоєння змісту програм підвищення кваліфікації; виявлення проблем у професійній діяльності та прогалин у знаннях і вміннях слухачів з метою надання їм кваліфікованої допомоги.

Науково-методичні й науково-педагогічні працівники ЦППО вдосконалюють методику проведення поточного контролю через мережу Інтернет, впроваджують методи електронного спілкування зі слухачами такі як інтернет-заняття, семінари (чати), інтернет-конференції, інтернет-консультації, інтернет-спецкурси (за вибором).

Вихідний контроль – це один із елементів процедури атестації слухачів, його основними завданнями є визначення індивідуальних показників засвоєння слухачами змісту програм підвищення кваліфікації; оцінювання ступеня реалізації навчальних цілей підвищення кваліфікації слухачів; виявлення, аналіз, систематизація й типізація прогалин у знаннях і вміннях

слухачів з метою подальшої обґрунтованої корекції організації, форм і методів навчання.

За результатами вхідного та вихідного контролю з фахової та соціогуманітарної підготовки (за даними відділу моніторингу) приріст когнітивних умінь слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних, педагогічних кадрів освіти становить 18,7%, зокрема:

- керівні кадри ВНЗ I-IV р. акр. – 21,4%;
- керівні і педагогічні кадри загальної середньої освіти – 16,4%;
- методична служба – 14,5%;
- державна служба – 15,8 %;
- керівні кадри ПТНЗ – 25,4% (рис.1).

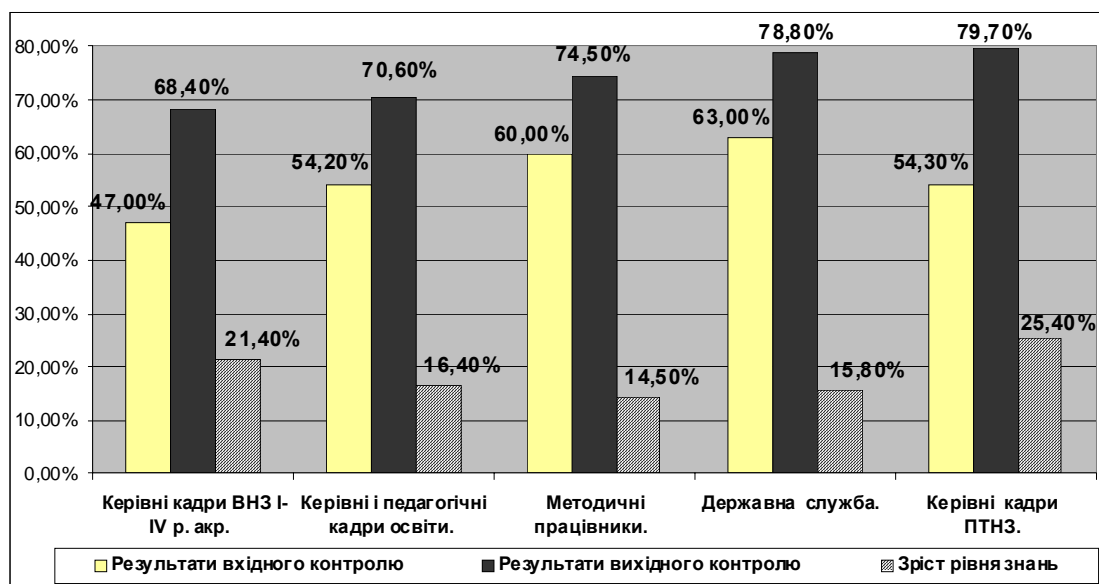

Рис.1. Результати вхідного й вихідного контролю когнітивних умінь слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних, педагогічних кадрів освіти в 2009 році (фахова та соціогуманітарна підготовка).

Особливостями організації навчального процесу є реалізація вимог та принципів Болонської декларації, що передбачає впровадження оптимальних технологій, методів навчання й інформаційного забезпечення.

Науково-методичне забезпечення - це, передусім, інформаційно-методичні ресурси для слухачів, що підготовлені як у друкованому вигляді, так і у вигляді електронних магнітних носіїв, в т.ч.:

- навчально-методичні комплекси, що містять програми модулів, завдання для самостійного опрацювання, самоперевірки, списки рекомендованої літератури, тематику атестаційних робіт, завдання для навчальних практикумів тощо;
- навчальні програми курсів підвищення кваліфікації;
- науково-методичні й навчальні посібники;
- тести для вхідного, вихідного й поточного контролю;
- спецкурси за вибором слухачів (як в період очного й дистанційного навчання) та інші інформаційні матеріали (в паперовому та електронному вигляді) для самостійного вивчення слухачами.

Для цілісного науково-методичного забезпечення курсів підвищення кваліфікації та з метою реалізації інтегрованих фундаментальних міждисциплінарних зв'язків як в межах кафедри, так і в блочно-модульній системі навчальних дисциплін інших кафедр є створення навчально-методичних комплексів.

У навчальних програмах курсів підвищення кваліфікації закладені науково-методологічні основи стандартів післядипломної освіти, що є також передумовою входження освітян України в освітній європейський простір для здійснення комплексного ефективного навчання.

З метою створення оптимального інформаційно-навчального середовища для слухачів курсів на веб-сайті Інституту розміщено інформаційно-методичні матеріали.

Одним із важливих видів науково-методичного забезпечення навчальної діяльності в ЦППО є спецкурси за вибором слухачів.

Вибір спецкурсів має особистісні та професійно-орієнтовані смисли, передбачає альтернативність і багатоваріантність рішень.

Для поглиблення науково-методичного забезпечення в умовах очно-дистанційного навчання виникає нагальна потреба створення дистанційних спецкурсів.

В Інституті продовжується запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання й залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Проте, для ефективного її функціонування доцільно удосконалювати навчальну та науково-методичну діяльність в ЦППО за такими напрямками:

I напрям – оновлення змісту підвищення кваліфікації - націлений на розвиток професійної компетентності, оволодіння навиками прогнозування перспектив розвитку галузі освіти, а також підсилення змісту навчання слухачів темами з основ інклюзивної освіти, андрагогіки, освітньої інноватики, фінансового менеджменту, економіки освіти, організаційної психології, мотиваційного менеджменту, продуктивної педагогіки;

II напрям – надавати науково-методичну й практичну допомогу керівним і педагогічним кадрам освіти в оволодінні та вдосконаленні навичок ділової професійно спрямованої української й іноземних мов шляхом розроблення і впровадження навчальних модулів з підвищення кваліфікації слухачів з основ ділової іноземної мови як в очному навчанні, так і в дистанційному, посиливши при цьому складову самостійної роботи;

III напрям – розширити інформаційно-комунікаційний простір для неперервного підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти: своєчасно наповнювати навчальний сайт ЦППО, забезпечувати оперативне отримання освітньої, професійно-орієнтованої та особистісно-значущої інформації керівними й педагогічними працівниками за допомогою впровадження нових форм і методів дистанційного навчання таких як чат, форум, Інтернет-семінар, спецкурси, розробляти науково-методичний і програмний продукт для навчальних занять в Інтернеті, поповнювати ним сайт ЦППО, реалізувавши при цьому особистісно орієнтований підхід в навчанні;

IV напрям - розробляти та оперативно видавати інформаційно-методичні матеріали для організації самостійної роботи слухачів, зокрема, електронні навчальні посібники й методичні рекомендації щодо написання атестаційних робіт, виконання завдань поточного контролю; впроваджувати у навчальний процес нові інформаційні технології, комп'ютерні програми, педагогічні інновації, сучасні моделі управління закладами освіти тощо.

Література

1. Кремень В. Освіта і наука – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
2. Даниленко Л.І., Чміль А.І., Розмариця В.Т. Очно-дистанційне навчання як засіб індивідуалізації підвищення кваліфікації педагогічних працівників / Л.І. Даниленко, А.І. Чміль, В.Т. Розмариця // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету. - 2007. - С. 85 – 91.
3. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців, затверджено наказом МОН України від 23.01. 2004 р. №48. – Режим доступу до журн. : http://www.mon.gov.ua/laws/MON_48_new.doc.